

Strona znajduje się w archiwum.

Serum prawdy

2 lutego 1935 roku Leonard Keeler, detektyw i współtwórca wykrywacza kłamstw, po raz pierwszy przetestował swój wynalazek podczas rozprawy w sądzie w Wisconsin (USA). Od tamtego czasu poligraf znalazł szerokie zastosowanie, zwłaszcza w Ameryce, ogarniętej obsesją na punkcie korupcji wśród przedstawicieli władzy i w biznesie.

Przez wieki próbowano znaleźć sposób na zdemaskowanie kłamców poprzez wychwycenie ledwo zauważalnych symptomów. W Afryce Zachodniej osoby podejrzane o popełnienie przestępstwa musiały przejść test jajka, polegający na podawaniu kolejnej osobie ptasiego jaja. Ta z nich, w której ręku ono pękło, była uznana winną, ponieważ właśnie dała wyraz swojej nerwowości. W starożytnych Chinach, podczas przesłuchania, osoba w kręgu zainteresowania władz musiała trzymać w ustach garść ryżu. Po przeczytaniu werdyktu sprawdzano, czy ryż jest suchy, co oznaczałoby, że oskarżony jest winny, ponieważ zdenerwowanie takiej osoby dodatkowo powodowało zatrzymanie wydzielania śliny.

Każda epoka wpisywała się na kartach historii własnymi metodami wykrywania domniemanych lub prawdziwych łgarzy. Wiek XX przyniósł poligraf, zwany potocznie wykrywaczem kłamstw, który wkrótce miał stać się mechanicznym sumieniem

amerykańskiego narodu, szukającym uczciwych wśród elit władzy. Urządzenie stało się tak powszechnie stosowane, że małżonkowie testowali siebie nawzajem, podejrzewając się o zdrady (ofiara takich eksperymentów padł sam wynalazca - Keeler), przedsiębiorstwa sprawdzały prawdomówność szeregowych pracowników, w końcu tysiące funkcjonariuszy publicznych musiało poddać się badaniom, by udowodnić swoją lojalność i postawę moralną. Z tego też powodu wielu urzędników traciło pracę.

Leonard Keeler i John Larson wyznawali głębokie przekonanie o korupcji panującej wśród policji i urzędników miejskich. Obaj mieli duże uznanie dla programu Augusta Vollmera, mającego na celu skłonienie przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości do przestrzegania prawa. Vollmer był zwolennikiem użycia wykrywacza kłamstw w zastępstwie stosowania brutalnych metod przesłuchań stosowanych przez policję, jak również w przypadku funkcjonariuszy publicznych, którzy sami złamali prawo. Urządzenie było tu odpowiedzią na pytanie *Quis custodiet ipsos custodes* - kto będzie pilnował tych, którzy pilnują prawa.

W takim przeświadczeniu Vollmer, Larson i Keeler przybyli w 1920 roku do Chicago sądząc, że dzięki poligrafowi będą w stanie powstrzymać spiralę korupcji w tym mieście*. Keeler stwierdził nawet:

Jestem pierwszą kulą wystrzeloną w korupcję polityczną i w struktury przestarzałych metod naukowych.

Do 1933 roku zdążył poddać badaniom burmistrza Chicago i policjantów oskarżonych o łapownictwo.

Od czasu, kiedy Keeler stworzył unowocześnioną wersję tego urządzenia, około roku 1930, do momentu powstania skomputeryzowanego modelu, podstawowe kompozyty tego urządzenia pozostały niezmiennie. W 1948 roku otworzył on szkołę, istniejącą po dziś dzień, która instruuje słuchaczy, w jaki sposób przeprowadzać i analizować wyniki testu poligraficznego.

W 1988 roku Kongres Stanów Zjednoczonych przyjął ustawę (*Employee Polygraph Protection Act*), która uznała za niedopuszczalne poddawanie pracowników testom na wykrywacza kłamstw. Ciągłe jednak agencje takie jak FBI, Secret Service oraz setki innych podmiotów rządowych, stanowych i rządów lokalnych uznaje poligraf za kluczowy wskaźnik przydatności osoby na danym stanowisku. Ponad połowa

krajowych departamentów policji w Stanach stosuje poligraf a tylko FBI i CIA w ostatnich latach przetestowały ponad 400 tysięcy pracowników.

Obecnie testy na wykrywaczu kłamstw są prowadzone przez agendy prywatne, rządowe i organy ochrony prawa w ponad 80 krajach na świecie. Najbardziej aktywne korzystanie z poligrafu występuje w Stanach Zjednoczonych, Meksyku, Rosji, Ukrainie, Japonii, Czechach, Słowacji, Australii, czy Izraelu.

Przykład Ukrainy pokazuje, jak daleko można się posunąć w żądaniach wykorzystania tego urządzenia. 13 lutego 2002 roku, partia polityczna Nova Heneratsiya zaproponowała, by wszyscy liderzy partii politycznych, uczestniczący w nadchodzących wyborach parlamentarnych poddali się testom na wykrywaczu kłamstw. 7 marca 2002 roku, podczas konferencji prasowej lider partii - Miroszniczenko, poddał się takiemu badaniu i odpowiedział szczerze na 14 z 15 zadanych pytań, po czym zaprosił do takiego czynu przedstawicieli 22 partii politycznych, namawiał również programy telewizyjne do korzystania z poligrafów podczas debat telewizyjnych.

Również czołowy ukraiński biznesmen, Leonid Czernowieckij - właściciel Pravex Banku i mer Kijowa, w marcu 2005 roku, w obecności dziennikarzy przeszedł test na wykrywaczu kłamstw i odpowiedział na kilka pytań dotyczących łapówek. Zaliczył test, udowodnił uczciwość, po czym w kwietniu tamtego roku zaoferował kupno urzędzeń dla każdego okręgu administracyjnego w Kijowie, co miałyby zostać głównym narzędziem w walce z korupcją w stolicy Ukrainy. Tym samym forsował przyjęcie na Ukrainie uregulowań prawnych zezwalających na coroczne przeprowadzanie takich testów wobec wszystkich urzędników rządowych.

15 kwietnia 2006 roku, dr Andrij Wołyk z ARGO-A poddał badaniu członka Parlamentu, Mykołę Tomenko, który zgodził się na badanie wykrywaczem kłamstw, by publicznie zademonstrować swoją uczciwość. Tomenko, odpowiedział zgodnie z prawdą na wszystkie pytania. Po egzaminie polityk stwierdził:

Testy na poligrafie należy stosować tylko w krajach o tradycjach demokratycznych. Powinien zostać stworzony system niezależnego oceniania a testy przeprowadzać tylko za zgodą testowanej osoby.

15 września 2006 roku premier Kirgistanu Felix Kulow podpisał program pilotażowy

pozwalający na wykorzystanie poligrafu w instytucjach rządowych (urzędach podatkowych i służbie celnej). Uważano bowiem, że wykrywacze kłamstw powinny być użyte w agencjach najbardziej podatnych na korupcję. Sugerowano możliwe korzyści w polityce kadrowej, gdzie poligraf poprawiłby selekcję kandydatów ubiegających się o pracę w tych agencjach***.

Badanie poligrafem wzbudza wiele kontrowersji, bez wątpienia jest to jednak bardziej humanitarna metoda niż średniowieczne ordalie, czy metody selekcji wśród Spartan, ubiegających się o przyjęcie do niektórych szkół, musieli stanąć nad stromym zboczem, po czym pytano ich, czy się boją. Odpowiedzi zawsze były negatywne. W tym wypadku błąd świadczył o kłamstwie, a młodego mężczyznę spychano w przepaść.

*Takie nadużywanie prawa, korupcję policji i zastosowanie poligrafu stało się tematem filmu, *Northside 777*, opartego na faktach w którym dwaj emigranci polskiego pochodzenia, Joseph Majczek and Teddy Marcinkiewicz, zostali niesłusznie oskarżeni o zabójstwo policjanta. Proces zastosowania poligrafu został w filmie bardzo dokładnie przedstawiony, a Keeler wcielił się w nim w rolę, którą odgrywał na codzień.

**Wykrywacz kłamstw został zastosowany w 1938 roku w reklamie firmy Gillette gdzie pomógł odpowiedzieć na pytanie - maszynki czyjej produkcji są lepsze od produktu konkurencji.

*** W tym czasie, według Indeksu Percepcji Korupcji (2005) Kirgistan znajdował się na 130 spośród 150 badanych państw.

Źródła: enotes.com/forensic-science; moviemorlocks.com; fas.org; nytimes; argo-a.com.ua; blog.kievukraine.info; iwpr.net

Opublikowano w dniu 02.02.2017 r.

przez Wydział Informacji i Edukacji Antykorupcyjnej GSz CBA